

הפורום למאבק בעוני

הגדלת תקני העובדות הסוציאליות בישראל

יישום המלצת הוועדה למלחמה בעוני

המשימה העיקרית של מקצוע העבודה הסוציאלית היא לקדם רווחה אנושית ולעזור לספק צרכים אנושיים בסיסיים, בדגש על העצמה של אנשים פגיעים, מוחלשים, החיים בעוני והחיים במצבי מצוקה שונים. משימה זו לא יכולה להתבצע מבלי שיתנו התנאים המתאימים לעובדות הסוציאליות.

בעשרים השנים האחרונות, נרשמה בישראל עלייה של שיעור העניים מכ-14.1% בשנת 1998, לכ-23.5% בשנת 2012, ובכך הפכה ישראל למדינה בעלת שיעור העניים הרב ביותר מבין המדינות המפותחות בעולם. בשנת 2012 היו בטיפול משרד הרווחה והשירותים החברתיים כ-457,000 משקי בית, המהווים 20.8% מסך משקי הבית בישראל (כל משפחה חמישית). בשנת 2014, מתוך 1,755,000 הישראלים העניים, 817,000 ילדים חיים בעוני (כל ילד שלישי בישראל הוא ילד עני) ומספר המשפחות העובדות החיות בעוני הוא 246,000 (כשני שלישים מהמשפחות החיות בעוני בגיל העבודה הן משפחות עובדות). בנוסף לכך, כ-550,000 ישראלים נמצאים בסיכון לעוני.

לעוני נגזרות והשלכות רבות על תפקוד הפרט והמשפחה במגוון תחומי חיים כגון: פרנסה, חינוך, דיור, בריאות ועוד, דבר המסביר את הצורך בהרחבת המענים במסגרת המחלקות לשירותים חברתיים לאוכלוסיות אלו וכמו כן את הגדלת כח האדם אשר נותן שירותים אלו.

העובדות הסוציאליות אמונות על מרבית הטיפול, הסיוע והליווי לאוכלוסיות הנתמכות בשירותי הרווחה השונים של המדינה. עובדות אלו, הניצבות בחזית ההתמודדות עם העוני, נמצאות בתהליך ארוך של שחיקה בתנאיהן ובמעמדן, באופן שפוגע ביכולתן לבצע את תפקידן המקצועי והחברתי.

במסמך זה נציג את העומס הבלתי סביר בו מצויות העובדות הסוציאליות והשלכותיו, נגזיר סטנדרט אופטימאלי לכמות המשפחות בטיפול כל עו"ס, ונמליץ על הצעדים הדרושים ליישום.

לפי טיוטא של דו"ח ועדת הרפורמה במחלקות לשירותים חברתיים בשלטון המקומי (ינואר 2010), בעוד שבשנים 2000-2008 מספר התקנים גדל ב-16%, מספר הנפשות המוכרות למחלקות לשירותים חברתיים גדל ב-29%. שחיקה זו ביחס שבין תקני העו"ס לבין מספר הנפשות המוכרות למחלקות לשירותים חברתיים, מתעצמת אף יותר לנוכח מגמות חיוביות כמו מדיניות המשרד המכונה "עם הפנים לקהילה" המרחיבה את תחומי ההתערבות של העובדות הסוציאליות במחלקות ואת היקפי האחריות שלהן.

המצב חמור אף יותר ברשויות המקומיות הערביות. ממחקר שערכה עמותת "סיכוי" עולה כי מספר המשפחות המטופלות ע"י תקן עו"ס אחד, גבוה ברשויות המקומיות הערביות לא רק בהשוואה בין רשויות מקומיות ערביות לבין רשויות יהודיות באותו הדירוג הסוציו-אקונומי, אלא גם בהשוואה כוללת. למעשה, חלקן של הרשויות המקומיות הערביות מכלל תקני העו"ס עומד על כ-15% בלבד. המחסור מתעצם במיוחד לנוכח השיעור הגבוה של החיים בעוני בקרב תושבי הרשויות הערביות, העומד על יותר מ-20%, ויוצר מחסור חמור במיוחד.¹

לפי נתונים רשמיים, ניכר מחסור חמור בתקנים בלשכות לשירותים חברתיים ולכך השלכות רבות על הלקוחות.² עומס עבודה זה אינו מאפשר לעובדות להגיע למיצוי מיומנויותיהן המקצועיות ומתן מענה הולם, הן בשל חובת ביצוע משימות אדמיניסטרטיביות, הנלוות לתפקידן המקצועי, והן בשל ריבוי מצבי החירום להם הן נדרשות להגיב. בהיעדר זמן הולם להעניק שירות מובנה, שיטתי ומקצועי, היכולת למתן שירות הולם ללקוחות נפגעת. הפגיעה בשירות מתעצמת ברשויות הערביות בצל המחסור הכללי בתקינה והפער המאוד גדול בעומסים בין לבין רשויות יהודיות.

¹ מסמך מדיניות מס' 4 "מחסמים לסיכויים" – הקצאת תקציב משרד הרווחה ותקני עובדים סוציאליים למחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות הערביות, עמ' 46-47, 51 בקישור הבא:

http://www.sikkuy.org.il/wp-content/uploads/2011/09/taktziv_revaha21_9_2011.pdf

² לוי, ש. (2008). המחסור בעובדים סוציאליים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות מקומיות. הכנסת- מרכז המחקר והמידע.

הפורום למאבק בעוני

דו"ח הרפורמה במחלקות לשירותים חברתיים (להלן המש"חים) (ינואר 2010) קובע:

"המחסור במשאבים ועומס העבודה הרב גורמים לכך שהמש"חים מצליחים לספק שירותים רק לחלק, לעיתים קטן, מהאוכלוסיות הנזקקות. גם בהגיען לאוכלוסיות אלו, הם מסוגלים להעניק להן, במקרים רבים, רק שירותים חלקיים ולא טיפול יסודי ושיטתי. מצב זה גם מקשה על המש"חים לפתח וליישם תוכניות מניעה. כך עולה מדוח אופק, כי כשני שלישים מהנשאלים דיווחו על מאמץ בינוני ומטה שמושקע במחלקותיהם באיתור ומניעה בקרב אוכלוסיות יעד. יתרה מכך, 68% מהמחלקות דיווחו על כיסוי חלקי בלבד של המענים הנדרשים, גם בקרב האוכלוסייה המטופלת בפועל".³

מספר התקנים הנמוך ביחס למשפחות המטופלות, לצד מגוון רחב של תופעות חברתיות שהפכו למורכבות יותר, מחייבים פיתוח שירותים והתערבויות חדשות. המצב כיום מחייב קביעת תקינה המאפשרת לעובדת הסוציאלית לבצע תפקידה באופן הולם.

הוועדה למלחמה בעוני בישראל (ועדת אלאוף) מהווה חוליה נוספת בשרשרת ועדות אשר בחנו את סוגיית העוני בישראל, והמליצו על צעדים לצמצום התופעה. בתוך המלצותיה, קבעה הוועדה כי אחת הנקודות המשמעותיות לצמצום העוני בישראל הוא הגדלת התקינה של העובדות הסוציאליות.

מתוך המלצות הוועדה המתכללת: "הגדרת העוני כ'נזקקות' וכתחום ליבה במחלקות לשירותים חברתיים מטילה על עו"ס המשפחה את האחריות המקצועית לטיפול בפרקטיקה מודעת עוני... עו"ס משפחה יטפל בכ-60-50 משפחות, בהתאם להמלצות הרפורמה במחלקות לשירותים חברתיים."

עלות ההמלצה: כ-200-400 מליון ₪ בשנה.

הפורום למאבק בעוני קורא לאימוץ ההמלצה באופן שוויוני, כצעד ראשוני הכרחי לצמצום העומס במחלקות לשירותים חברתיים, לייעול עבודת שירותי הרווחה והשירותים החברתיים ולצמצום תופעות העוני המתרחבות.

הפורום למאבק בעוני - ארגונים שותפים:

איגוד העובדים הסוציאליים | אנו | א.ל.א. - אדם למען אסיר | האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה | האגודה לזכויות האזרח בישראל | האגודה לזכויות החולה בישראל | היחידה לעבודה קהילתית- בת ים | המרכז הישראלי לקידום צדק חברתי | המשמר החברתי | סיכוי עבודה פרטנית לשינוי חברתי, באר-שבע | עו"סים שינוי רשת ביטחון חברתי | שומרי משפט- רבנים לזכויות האדם | שותפות חיפה להתרת שרשרת העוני | שתיל

לפרטים נוספים:

אודט אבנת, עמותת עו"סים שינוי והמסלול לפרקטיקה לשינוי מדיניות במכללת תל-חי, נייד: 054-5293478, מייל: odetqq@gmail.com

סמאה אלח'טיב איוב, רכזת מחקר וסנגור, המחלקה למדיניות שווינויות, עמותת סיכוי, נייד: 052-8213134, מייל: samah@sikkuy.org.il

גיורא ואלה, שתיל, נייד: 052-6534574, מייל: giyoraw@shatil.nif.org.il

³ צבע, י. (עורך) (2010). דוח ועדת הרפורמה במחלקות לשירותים חברתיים. משרד הרווחה והשירותים החברתיים.